

Beke Margit

Magyarország rövid egyháztörténete 1945-2005 között II. rész

A pasztoráció

Az egyház papjai a második világháború végén Serédi Jusztinián bíboros felhívására a helyükön maradtak. Ez bátorította a híveket. Segítettek helyreállítani a háborúban megsérült templomok, plébániák és intézmények épületeit. A hitéletben fellendülést jelentett a háború alatt külföldre került Szent Jobb hazatérése Mattseből az amerikai misszió, Andreas Roracher salzburgi érsek segítségével. 1945. augusztus 19-én a Szent István bazilikában helyezték el. A szokásos augusztus 20-i körmenet óriási tömeget vonzott. Ekkor Witz Béla, a bazilika plébánosa, egyúttal a Szent Jobb öre maga mellett tudta Zsedényi Bélát, a nemzetgyűlés elnökét és a kormányt. A Szent Jobb körmenet 1947 augusztusában a Hősök terére vonult, ahol Dinnyés Lajos miniszterelnök és Münnich Ferenc rendőr altábornagy is megjelent. 1948-tól kezdve a nagyszabású körmenetet már nem tarthatták meg.

Az evangelizáció hatásos eszköze volt a Mária-év megrendezése. Az 1947. augusztus 15-én Esztergomban, az ősi Sion ormán, 60 000 hívő jelenlétében a bazilika előtt a püspöki karral együtt meghirdetett Mária-év alkalmat adott arra, hogy emlékeztessen Szent István felajánlására 1038-ban, amikor Szűz Máriára bízta az egész országot. Az ő segítségét kérték a reményvesztett világban.¹ Egy éven át szólt Mindszenty József az egész nemzethez a Szűz Anyáról, de nem csupán róla, hanem inkább az aktuális nehézségekről, ahonnan az égi édesanya csillaga felé irányítja a lelkeket és biztat: „Ezer év történelem-csarnoka harsogva hirdeti: Tekints a csillagra, hívd Máriát!”² A fővárosban tizennégy első szombaton a Boldogasszony búcsújárását rendezték a Mária-templomokban, az elsőt a budavári

¹ MÉSZÁROS I., *Boldogasszony Éve 1947-1948, Mindszenty bíboros evangelizációs programja* (Budapest 1994); BEKE M., *Mindszenty József pasztorációs tevékenysége 1945-1948 között*, in *Vasi Szemle* (2005 LIX. 4.) 483-490.

² *Egyházam és Hazám. Mindszenty József szentbeszédei 1945-1948 I-III* (Sajtó alá rendezte: BEKE M.; Esztergom 1991-1998) III, 91.

Nagyboldogasszony templomban. A főpásztor idézte a templom egész múltját: esküvőket tartottak, Te Deum-okat énekeltek, most pedig könyörögni és engesztelni jön ide a hívők serege.

Mindszenty bíboros bejárta az egész országot: Sátoraljaújhelyen, Gyulán, Márianosztrán, Törökszentmiklóson, Makón, Máriagyüdön, Baján, Zalaegerszegen, Celldömölkön, Bodajkon hívek százazreit, katolikuskokat és reformátusokat vonzottak szentmiséi és beszédei. Minden faluban és templomban részt vehettek misén és hallhattak szentbeszédet, mégis jöttek az emberek hosszú kilométereken át, sokszor gyalogosan, a megfélemlítés ellenére, éppen Mindszenty Józsefhez. Az ószövetségi igaz Józsefet akarták hallani és látni, aki helyettük is kimondta az igazat, aki a rég- és a közelmúlt eseményeit oly módon ötvözte, hogy mindenkinek erőt adott, reményt nyújtott és tűzoszlopként világított a sötétben. A szónok hitt a közösségformálás erejében, akkor is, amikor Ottawában szólt a Mária-tiszteletről. A Mária-évet 1948. december 8-án, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, munkanapon zárta le a püspöki kar. Sok templomban este tartották a zárómisét és a Te Deumot. Egyes Mária-kegyhelyekre égő gyertyákkal messze vidékről zarándokoltak. A rendezvényeken 4 601 322 hívő vett részt.

A bíboros érsek a határokon túli magyarok lelki gondozásáról is gondoskodott. 1947-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter elvileg hozzájárult a helyi lelkészség megszervezéséhez a Pápai Magyar Egyházi Intézetben. 1948-ban Olaszországban mintegy 2000 menekült élt, közülük négyszáz lakott Rómában. A lelkész feladata a családlátogatás, az anyagi segélyezés, az ügyintézés. A hívek a Pápai Magyar Intézet kápolnájába jártak misére, néha a bíboros címtemplomába, a Santo Stefano Rotondóba.³ Ismeretes, hogy a Szent László Társulat törődött a külföldi magyarok lelkipásztori ellátásával, Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök irányításával. Úgy tűnik, az egyházmegyék országonként felosztva vállalták a külföldön élő magyar menekültek lelki gondozását. Belgiumot a Győri Egyházmegye, a Szombathelyi a francia terület látta el. 1948-ban a Rómában tanuló Mester István nem tudta kellően ellátni ezt a feladatot, ezért helyére Mindszenty József Vajda Ferencet küldte. A kinevező levélben olvasható: „Szétszóródott magyarjainkat összegyűjti és megőrzi őket az Evangélium útján Egyházunk és hazánk számára.”⁴ E levél kelte (1948.

³ BEKE M., *Mindszenty József pasztorációs tevékenysége 1945-1948 között*, in *Vasi Szemle* (2005 LIX. 4.) 483-490; Mindszenty József, *Egyházkormányzati iratok, Primási Levéltár, 7208/1948.*

⁴ Mindszenty József, *Egyházkormányzati iratok, PL, 7208/1948.*

október 8.) is érdekes. A zűrzavaros napokban Mindszenty József fontosnak tartotta a hívek üdvösségét. Október 2-án hagyta jóvá, hogy a bécsi Pázmáneumban tartózkodó Dér Iván érseki tanácsos zarándokház alapítását készítse elő Salzburgban. Rá akarta bízni vezetését is azzal, hogy napi politikai tevékenységre nem szabad használni.⁵

A leuveni egyetemisták kollégiumának terve is az ő nevéhez kapcsolódik.⁶ Boroska István több alkalommal járt Belgiumban, ahol Msgr. Wayenberg ösztöndíjat ajánlott fel annyi hallgatónak, ahányat kiküldenek. Boroska István megnyerte Van Roey bíboros támogatását, aki a háború előtt többször volt Magyarországon. A kollégiumot Collegium Tihamerum néven szándékoztak hívni, bizonyára a boldoggá avatás előtt álló Tóth Tihamér után. Az elgondolást támogatta Ibrányi Ferenc, a Budapesti Internátusi Bizottság elnöke is. Terve különös történelmi szituációban vetődött fel, hiszen az iskolákat 1948-ban államosították, az internátust még nem. Ibrányi Ferenc azzal érvelt, hogy „a jövő magyar értelmiség szellemi arculata szempontjából fölötte kívánatos, hogy minél többen kerüljenek belső kapcsolatba azzal a nyugati keresztény kultúrával, amellyel a magyar ezer éves történet folyamán az eleven kapcsolat soha sem szűnt meg”.⁷ A mai leuveni Collegium Hungaricum gondolata tehát 1948-ban született. A határon túli kezdeményezések erőteljes Európa-ház körvonalait sejtetik, ami talán napjainkban valósul meg.

A pasztorációs tevékenység 1948-tól szűkebb körre korlátozódott. Az egyház nyilvánosan sem körmenetek alkalmával, sem zarándoklatokon nem fejezhette ki hitét, valójában visszaszorult, szinte katakombalétre kényszerült. A papok elsősorban a templomban találkozhattak híveikkel, a hittanra járó gyerekekkel is inkább a templomok és sekrestyék területén érintkezettek, akkor is erős ellenőrzés és megfigyelés mellett. Különösen az ifjúsági foglalkozásokat ellenőrizték, elsősorban a Regnum Marianum mozgalmat, amely az ifjúság elit nevelését végezte. Ezt a rendszer koncepciójában számolta fel. Sok papot börtönbe zártak, a mozgalom titokban mégis működött. E téren az 1980-as évek hoztak némi változást.

Áttörést jelentett az 1980. évi pünkösdi katolikus ifjúsági találkozó Nagymaroson, amelyen azóta ezer és ezer ifjú jelenik meg. Az első alkalommal Lékai László bíboros ötven pappal mutatott be koncelebrációs szentmisét, melynek keretében az ifjúság felajánlotta szolgálatait az egyháznak és a hazának. Évfordulós országos ünnepségek hívták fel a figyel-

⁵ Mindszenty József., Egyházkormányzati iratok, PL, 6894/1948.

⁶ Mindszenty József., Egyházkormányzati iratok, PL, 6428/1948.

⁷ Mindszenty József., Egyházkormányzati iratok, PL, 6428/1948.

met az egyház létre, amelyek szintén vonzották a híveket, bár az állam befolyása erősen érvényesült. 1980 szeptemberében Szent Gellért születésének ezredik évfordulóján Lékai László bíboros mellett Ijjas József kalocsai érsek és Cserháti József pécsi püspök megkoszorúzta Szent Gellért szobrát a Gellért-hegyen, majd koncelebrációs misét mutattak be az esztergomi bazilikában Agostino Casaroli vatikáni államtitkárral, több hazai és külföldi püspök jelenlétében. Erre az alkalomra II. János Pál pápa levelet intézett a hívekhez. Szintén a mai napig ható kezdeményezésnek bizonyult a mozgásérültek zarándoklata 1981 májusában, amely mintegy tízezer hívó jelenlétében zajlott. A csökkentlátásúak, hallássérültek, szellemi fogyatékosok lelkipásztori ellátására Lékai László bíboros 1983-ban négy budapesti pappot jelölt ki. A papi utánpótlás céljából rendezték a ministráns találkozót, amelyek az 1980-as években kezdődtek, és igen népszerűvé váltak.

A lelkipásztori munkában új irányt szabtak a II. Vatikáni Zsinat rendelkezései. Különösen fontos volt a liturgikus megújulás. A Magyar katolikus Püspöki Kar 1964. februári ülésén ennek szellemében létrehozta az Országos Liturgikus Tanácsot.⁸ Feladata a római dokumentumok lefordítása, a zenei, egyházművészeti és lelkipásztori teendők összehangolása volt. A püspöki kar több körlevelet bocsátott ki a liturgia megújulása érdekében. Így születtek rendelkezések a szentmise szövegeinek nemzeti nyelvű használatára, a liturgikus énekek megújítására, és nem utolsósorban a liturgikus terek átalakítására. Megújult az egyes szentségek szertartása, a zsolozsma, valamint a szentelmények szövege is.

A rendkívül nehéz körülmények ellenére minden egyházmegye igyekezett restaurálni az istentisztelet színhelyéül szolgáló templomokat, sőt – az egyház élni akarásának legbiztosabb jeleként – újakat építeni.⁹ 1945–1985 között az egyházmegyékben az alábbi munkák folytak:

Egyházmegye	Templom- építés	Kápolna- építés	Plébánia- építés	Templom- restaurálás	Plébánia- restaurálás
Csanádi	4	25	17	84	54
Egri	36	30	78	432	306
Esztergomi	10	11	47	178	56
Győri	8	6	58	215	94
Hajdúdorogi	17	7	58	130	79
Kalocsai	8	1	14	66	36
Pécsi	12	8	20	220	156
Székesfehérvári	17	6	34	147	110
Szombathelyi	4	7	50	204	90
Váci	23	6	47	222	169
Veszprémi	42	21	66	213	230
Összesen	181	128	489	2111	1380

A rendszerváltás után

A politikai rendszerváltásnak 1989-ben több mozzanata volt. Február 11-én a Magyar Szocialista Munkáspárt elismerte, hogy 1956-ban nem ellenforradalom, hanem forradalom volt, és lehetővé tette a többpártrendszer működését. Létrejött az Ellenzéki Kerekasztal. Május 8-án leváltották Kádár János pártfőtitkárt. Ezután sor került Nagy Imre újratemetésére. Szeptember 1-11-én a keletnémetek előtt megnyitották a határt. Fontos dátum szeptember 18-a, amikor a kerekasztal-tárgyalás eredményeként a résztvevők megegyeztek, hogy Magyarország békésen átlép a polgári demokrácia rendszerébe. Október 18-21. között az országgyűlés elfogadta a sarkalatos törvényeket. Október 23-án, az 1956-os forradalom napján, kikiáltották a III. Köztársaságot.¹⁰

A kül- és belpolitikai események tették lehetővé Paskai László bíbrosnak (1988-2002), hogy meghívja II. János Pál pápát magyarországi látogatásra. Ezt Pozsgay Imre államminiszter pontosította. Lehetővé vált a diplomáciai kapcsolat felvétele, és 1990. február 9-én Angelo Acerbi c. érsek apostoli nuncius június 21-én átadta megbízó levelét Göncz Árpád köztársasági elnöknek.¹¹ Magyarország szentszéki követe Keresztes Sándor lett. II. János Pál pápa 1990. szeptember 15-én vette át megbízó levelét.

II. János Pál pápa látogatása után 1993-ban véglegesen rendezte az egyházmegyéket.¹² A *Hungarorum gens* kezdetű pápai rendelkezésben több egyházmegye új elnevezést kapott, és két új püspökség létesült. Így új nevet kapott az esztergom-budapesti, a kalocsa-kecskeméti és a szeged-csanádi püspökség. Új érsekség lett Veszprémből. A régi név maradt az egri, a győri, a székesfehérvári, a szombathelyi, a pécsi, a váci és a hajdúdorogi (görög katolikus) egyházmegyéinél. Két új püspökség alakult: a kaposvári és a debrecen-nyíregyházi. A katonaság lelki ellátásának biztosítására 1994-ben a Szentszék létrehozta a Katonai Ordináriátust, amelynek első ordináriusa Ladocsi Gáspár c. püspök lett.

⁸ SZAKOS Gy. – KONKOLY I., *A II. Vatikáni egyetemes zsinat liturgikus reformjának megvalósítása hazánkban*, in *Magyar Katolikus Almanach* (1988) 650-677.

⁹ CSERHÁTI J., *A magyar katolikus egyház anyagi helyzete*, in *MKA* (1988) 678-696.

¹⁰ GERGELY J. – IZSÁK L., *A huszadik század története* (Magyar Századok) (Pannonica Kiadó, Budapest 2000) 482. (A továbbiakban GERGELY – IZSÁK).

¹¹ GERGELY J., *Magyarország és a Szentszék a 20. században (1918-1995)*, in *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve* (szerk. ZOMBORI I.; METEM, Budapest 1996).

¹² AAS 10 (1993) 869-876; DÉKÁNY V., *Az esztergomi érsekség új határai 1993*, in *Esztergom-budapesti névtár 1997*, 538-543.

Keresztes Sándor helyét 1995-ben Bratinka József vette át, őt követte Tar Pál. 2002-től Erdődy Gábor képviseli hazánkat a Vatikánban. Hazánkban is több személy képviselte a Szentszéket. Angelo Acerbit 1997-ben Karl-Josef Rauber c. érsek követte, 2003 tavaszától Juliusz Janusz c. érsek lett az apostoli nuncius. A nunciusoknak fontos szerepük van a magyar egyházban. Nekik köszönhetően jött létre a magyar kiállítás is a Vatikáni Múzeumban.

Állam és egyház

Az egyházak esetében a rendszerváltás után reprivatizáció következett. Az 1991. XXXII. törvény értelmében az egyházaknak tíz év állt rendelkezésre, hogy a működésükhöz szükséges egykori ingatlanjaik egy részét visszakapják.¹³ Tizenkét egyház több mint hétszáz ingatlant igényelt vissza, és pénzbeli kárpótlást kaphattak. Erre a kormány 1996-ig egy-négy milliárd forintot irányzott elő. 1995-ben az állam megállapodást kötött az egyházakkal, hogy tíz év helyett fogadják el a húsz évet, vagyis 2011-ig rendezik az ingatlanok ügyét. A katolikus egyház 818 ingatlant igényelt vissza, amit 2011-ig visszakap. A nyolcvenkét milliárd forint kártalanítást örökjáradékká változtatták át.

1997. június 20-án Horn Gyula miniszterelnök egyezményt kötött a Szentszékekkel, amit a parlament az 1999. LXII. törvényben szentesített. A megállapodás célja, hogy megoldják a közszolgálati és hitéleti tevékenység és anyagi fedezetének kérdését, valamint az egyházi ingatlanok ügyét. A két fél együttműködik az egyház kulturális örökségének, a levéltárak, könyvtárak és más gyűjtemények megőrzésében, gyarapításában. Az állam évenként egyenletesen, részarányosan adja vissza az ingatlanokat az egyháznak. 1998. január 1-jétől magánszemélyek adójuk 1%-át az egyház javára ajánlhatják fel. A Vatikánnal kötött egyezmény mintául szolgált a többi felekezetnek, hogy hasonló megállapodást kössön. Az egyházi finanszírozás időközben nehézkessé vált, sőt napjainkban egyes parlamenti pártok azt az álláspontot képviselik, hogy az egyházakat tagjaik tartásuk fenn.

Az egyházmegyék előtt ismét lehetővé vált, hogy önálló szemináriumokat nyissanak székvárosukban. 1990 januárjában a szovjet katonaság kivonult az esztergomi régi szeminárium épületéből, s az visszakerült az esztergomi érsekséghez. Az épület helyreállítása Paskai László bíboros idejében kezdődött, Erdő Péter bíboros idejében nagy lendülettel folyta-

¹³ GERGELY – IZSÁK 482.

tódott, és 2006-ban befejeződött. Itt nem csupán az esztergomi Hittudományi Főiskola kapott helyet, hanem múzeum, könyvtár, levéltár, kutatócsoport is, továbbá zarándokközpont kápolnával és konferenciatermek.

1992-ben a pécsi szeminárium újra megkezdte működését, ahol a püspökség saját kispapjait nevelheti. A váci szemináriumban 1996-ban csak előképzést kaptak a növendékek, viszont a hitoktatóképzés levelező tagozatán folyt a tanítás. 2004-ben a zsámbéki katolikus főiskola költözött át a váci szeminárium épületébe. A régi egyházmegyék nagy része saját hittudományi főiskolával rendelkezik, kivéve a kaposvári és a debrecen-nyíregyházi egyházmegyéket, amelyek más püspöki város intézményeibe küldik kispapjaikat. A hazai legjelentősebb képzés továbbra is a Központi Papnevelő Intézet szemináriumában történik, ahonnan a Hittudományi Karra járnak a kispapok.

1991. május 28-án döntés született az új katolikus egyetem bölcsészettudományi karának elhelyezéséről Piliscsabán. 1992. január 30-án a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia a Szentszék engedélyével a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia Bölcsészettudományi Karral történt bővítésével megalapította a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet. Még ebben az évben kinevezték első rektorát, Gál Ferenc teológiai tanárt. 1995-ben létrehozták a Jogi Kart, 1996-ban pedig a Kánonjogi Posztgraduális Intézetet, végül napjainkban az Információs és Technológiai Kart.¹⁴

A szerzetesekkel kapcsolatos enyhülés az 1980-as években kezdte éreztetni hatását. Amikor 1987-ben a Szentszék kinevezte Kerekes Károlyt zirci ciszter apáttá, az állam engedélyezte, hogy külföldön szentelhessék fel.¹⁵ 1989-ben a rend újoncokat vehetett fel.

1989-ben az eddig titokban élő és működő szerzetesrendek sikeresen újraindulhattak.¹⁶ Ez év augusztusában kihirdették az 1989/17. törvényerejű rendeletet, amelynek nyomán megindulhatott a közösségi szerzetesi élet. Sok rend folytatta a feloszlás előtti tevékenységét, vagyis legtöbbször ismét a lelkipásztorkodásban találták meg helyüket, mások a tanítás-nevelés terén, és igen sokan a szociális és karitatív tevékenységben.

A Ciszterci Rend Zirci Kongregációja 1990-ben beköltözhetett régi apátsági épületének egy részébe, amit fokozatosan kapott vissza az államtól. 1996-ban új apátot választott a rend, Zakar Ferenc Polikárp személyé-

¹⁴ TÖRÖK J. – LEGEZA L., *Pázmány Péter Katolikus Egyetem* (Mikes Kiadó, Budapest 1999) 58-59.

¹⁵ *Országos Katolikus Névtár II* (Budapest 2001) 265 (a továbbiakban ON).

¹⁶ RÉVAY E., *Újrainduló szerzetesrendek egy megújuló társadalomban* (Budapest-Csikszereda 2003) 84 (a továbbiakban RÉVAY).

ben, aki addig tíz éven át Rómában a rend generális apátja volt. Sikeresen fejlesztette a rendet, hiszen ebben az évben már a kongregációhoz tartozott a dallasi és az 1955-től működő kismarosi női apátság.

1989-ben a Kalkuttai Boldog Teréz anya által alapított Szeretet Misszió-náriusai nővérek engedélyt kaptak arra, hogy letelepedhessenek hazánkban. Ők beteg, elhagyott gyerekeknek és felnőtteknek, öregeknek viselik gondját.

Új alapítás az 1990-ben létrejött, szigorú szemlélődő életmódot folytató közösség, az Esztergomi Boldog Özséb Engesztelő Nővérei, amelyet Paskai László bíboros hagyott jóvá.¹⁷ A szerzetesség erősödését jelzi egy másik magyar alapítás 1997-ben, az Assisi Szent Ferenc Segítő Nővérei közösség, amelynek új szabályzatát Márfi Gyula veszprémi érsek 2000. június 26-án hagyta jóvá.¹⁸

Összehasonlításként két év adatait tudjuk közölni a szerzetesek számára vonatkozólag:¹⁹

	Tagok száma 1992-ben	Tagok száma 2000-ben
Férfi rendek	1039	936
Női rendek	2778	2296
Társulások	22	112
Összesen	3839	3340

A 2000. év összeírása szerint ötvenkilenc női szerzetesrend, huszonhét férfirend, négy katolikus társulat, összesen kilencven szerzetesintézmény és apostoli élet társasága működött.²⁰

A statisztikai adatok összevetéséből kiderül, hogy az újraindulás utáni években még sok szerzetes élte meg a feloszlítás és újraindulás éveit. A későbbi visszafogott szerzetesi létszám valószínűleg annak köszönhető, hogy sok halálozás történt, többen éltek rendházon kívül. Az is szerepet játszhat az utánpótlás alakulásában, hogy a szerzetesi életforma nehéznek bizonyul a mai társadalmi körülmények között. Az egyház mégsem tartja korszerűtlennek az Istennek elkötelezett személyek életét és működését.

A Magyar Katolikus Püspöki Kar 2000. május 31-én körlevélben emlékezett meg a rendek feloszlításának ötvenedik évfordulójáról.²¹ Vissza tekint a múlt eseményeire és megállapítja, hogy még lakhelyet sem biz-

¹⁷ PUSKELY 123.

¹⁸ http://www.katolikus.hu/hist_mag.html.

¹⁹ RÉVAY 62.

²⁰ ON szerinti összesítésben.

²¹ A Magyar Katolikus Püspöki Kar Körlevele (2000. május 31.).

tosítottak az elűzött szerzeteseknek. Emlékeztet az 1991. augusztus 15-i esztergomi pápalátogatásra. Ekkor II. János Pál a bazilika előtti szentmise alkalmával szólt a szerzetesekhez és különleges szeretetéről biztosította őket. A püspöki kar megállapítja, hogy a jogtalanul elvett kolostorokból keveset adtak vissza és igen rossz állapotban, de a szerzetesek lelkesen munkálkodnak – a karizmájuk által meghatározott körben és területen – a társadalom és saját maguk üdvösségén.

A különböző rendi hittudományi főiskolák összefogását jelentette a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola megnyitása 2000 januárjában, amikor a Ferences Hittudományi Főiskola, a piarista és a pannonhalmi főiskola részvételével megszervezték a szerzetesek közös képzését Budapesten.

A szerzetesrendek központi összefogását jelzi a Magyarországi Rendfőnöknők Konferenciája, amely 1991-ben alakult.²² Célja, hogy segítse az intézményeket jellegük tiszteletben tartása mellett közös ügyeik intézésében. Mostani főnöknője Pekó M. Adrienn SSND nővér. Ugyanebben az évben hagyta jóvá a Megszentelt Élet Intézményeinek és az Apostoli Élet Társaságainak Kongregációja a Férfi Szerzeteselöljárók Konferenciáját, hasonló céllal. 1996-ban a két konferencia létrehozta a Magyarországi Rendfőnökök Konferenciáját, amelynek jelenlegi elnöke Zakar Ferenc Polikárp OCist. főapát.

A katolikus iskolák nagy lendülettel indultak a rendszerváltás után. Az addig működő nyolc gimnázium mellett több szerzetesrend kezdte újra oktató-nevelő munkáját. Egyházmegyék is alapítottak iskolákat, emellett alapítványok, egyházközségek is megjelentek iskolafenntartóként. A gimnáziumi rendszer tovább épült, egyesek szakosodtak, és áttértek az új nyolcosztályos gimnáziumra. Több általános iskolát hoztak létre, sőt óvodákkal egészítették ki a foglalkozást a gyermekekkel. Így a katolikus oktatás és nevelés az óvodával kezdődhetett és tizennyolc éves korukban léphettek ki a már érettségizett fiatalok a középiskolából. A közben létrejött Pázmány Péter Katolikus Egyetem lehetőséget nyújtott jogi, bölcsész, informatikai diploma szerzésére.

Az 1989-es évhez képest, amikor nyolc gimnázium volt, a 2005. decemberi statisztikai adatok nagy fejlődést mutatnak. A következőkben összevetjük a egyházmegyei, szerzetesi és egyéb egyházi fenntartású iskolák adatait.²³

²² *A női és férfi szerzeteselöljárói konferenciák*, in ON 409-413.

²³ Köszönetemet fejezem ki Bajzák Eszternek, a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet igazgatónőjének és Kalácska Gábornak, akik rendelkezésemre bocsátották a legújabb adatokat.

Intézménytípus	Fenntartók			Összesen (45)
	Egyházmegye (14)	Szerzetesrend (24)	Egyéb egyházi (5)	
Fejlesztő	-	-	1	1
Óvoda	43	15	4	62
Általános iskola	73	23	6	102
Gimnázium	19	35	1	56
Szakiskola	4	6	6	16
Szakközépiskola	5	10	2	17
Kollégium	16	37	2	55
Alapfokú műv. i.	4	7	2	13
Összesen	164	133	24	322

Az egyéb egyházi fenntartók: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Magyar Kolping Szövetség, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Római Katolikus Szeretetszolgálat, Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola.

Intézmény-fenntartó	Egyházmegyei	Szerzetesrendi	Egyéb egyházi	Összesen
Diákok száma	32585	28214	3854	64653

A katolikus iskolák főhatóságában is változás következett be. Az 1994-ig működő Katolikus Iskolák Főhatóságának országos nagygyűlésén elhangzott, hogy a rendszerváltást követő időkben évente mintegy tíz-tizenöt új iskola nyílik. Ez azt jelenti, hogy az átélt súlyos évek után a társadalom újra igényt tartott az egyházi oktatásra és a fiatalok igen nagy számban iratkoztak be egyházi iskolákba. A Magyar katolikus Püspöki Konferencia 1996-ban átszervezte a Főhatóságot és létrehozta az Iskolai Bizottságot. Szerepét napjainkban a Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet vette át.²⁴

A lelkipásztorkodással kapcsolatban a rendszerváltás után az egyház azt gondolhatta, hogy ezentúl szabadon működik az egyház intézmény-rendszereivel, és senkinek sem származik hátránya vallásos világnézete miatt. Abban is lehetett reménykedni, hogy a templomok megtelnek hívekkel és helyreáll a társadalom morális érzéke. A társadalmat azonban megosztotta az a vallási törvény, amely lehetővé tette, hogy száz fő bejegyzésével az úgynevezett vallásos közösségeket az állam jogilag elismerje.

²⁴ *Katolikus Iskolák Magyarországon* (Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet; Budapest 2000).

A nem vallásosan nevelt felnőttek könnyen más „egyház” szárnyai alatt találták magukat.

Magyarország 93 032 négyzetkilométernyi területén 1996-os adat szerint 10 290 000 lakos él, közülük vallásosnak nevezte magát 6 662 000 fő, vagyis a lakosság 64,74%-a. Ekkor 25 püspök pasztorálta az egyházat 2 233 egyházmegyé és 614 szerzetespap segítségével. A szerzetesnővérek száma 2045 volt.²⁵ A keresztelesek száma 1993-as adatok szerint 68 363 volt, az esketéseké 20 281. A katolikus egyház által fenntartott intézmények:

Orvosi rendelő	1
Idős-, ill. fogyatékosotthon	18
Óvoda	1
Nevelő, javító intézmény	5
Egyéb	7
Összesen	36

Mindszenty Józsefet, kívánságának megfelelően, Mariazellben temették el. Végrendeletében kifejezte óhaját, hogy ha hazánkból a szovjet csapatok kivonulnak, hazai földbe helyezték nyugalomra.²⁶ Ez a kívánsága még a szovjet csapatok kivonulása előtt teljesült, ugyanis 1991 májusában visszatérhetett hazájába, az őt megillető helyre, az esztergomi bazilika altempló-mába. Attól kezdve minden évben szentmisében emlékeznek meg haláláról. Sírja azóta is ezeket vonz, és folyamatban van boldoggá avatása is.

A Szentszékkal való kapcsolatok felvétele után megvalósulhatott a pápai látogatás is. 1991. augusztus 15. és 20. között II. János Pál pápa Magyarországra érkezett, ami azt fejezte ki, hogy a magyar állam és a Szentszék közötti kapcsolatok ezután a demokratikus államokban megszokott módon fejlődhetnek. Lelkipásztori hatása ugyancsak jelentős, hiszen megerősítette a katolikusok, köztük a szerzetesek, az ifjúság hitét, és egyúttal bizonyosságot tett az ökumené mellett. A Szentatya az esztergomi bazilikában imádkozott Mindszenty József sírja előtt.

1991-ben az esztergomi érsekség levéltára Esztergom városával és Komárom-Esztergom megyével együtt nemzetközi történészkonferenciát szervezett ökumenikus alapon, több mint száz tudós részvételével. Az

²⁵ SZIGETVÁRI I., *A katolikus világegyház adatai* (Vecsés 1996) 12-16.

²⁶ *Die Behühungen von Kardinal József Mindszenty, Erzbischof von Esztergom um den Ausbau der europäischen Beziehungen zwischen 1945-1948 und sein Bezug zu Mariazell*, in *Mariazell und Ungarn 650 Jahre religiöse Gemeinsamkeit* (Strigonium antiquum 6) (Graz-Esztergom 2003) 154-159.

érdeklődésen felbuzdulva attól kezdve mintegy tíz éven keresztül minden évben sor került a konferenciára. Az elhangzott előadások minden alkalommal kötetben jelentek meg. Az esztergom-budapesti zsinat döntése értelmében Paskai László bíboros létrehozta az érsekség Egyháztörténeti Bizottságát, amely egyrészt konferenciákat szervezett, másrészt kiadványokat készített elő, például az esztergomi érsekek 1001-2003 közötti életrajzát.²⁷

Az egyházmegyei határok rendezése után 1994-ben megkezdődtek egyes egyházmegyei zsinatok, elsőként az esztergom-budapesti, amit a többi egyházmegyeiek követtek. 1996-ban II. János Pál pápa ismét ellátogatott Magyarországra, amikor Pannonhalmán és Győrben várta a zarándokok tömegeit.

A háború előtti időben az Actio Catholica szervezte az egyház belső mozgalmait, egyesületi alapon. Az egyesületeket 1946-ban feloszlatták és ennek áldozatául esett az Actio Catholica intézményrendszere is. Megszűntek az egyházmegyei központok és az Országos Elnökség más feladatkörrel működött tovább. Vallásos ünnepeket szervezett, rádióműsorokat állított össze. Kiadta a katolikus lapokat, a *Vigiliát* és az *Új Embert*, majd 1967-től megindította a *Teológia* c. szakfolyóiratot. 1966-ban megalakult a Magyar Katolikus Püspöki Kar Külügyi Bizottsága. A püspökkari konferencia évszázadok óta alkalmanként ült össze, a 20. században már évi négy alkalommal, de nem rendelkezett állandó intézménnyel. 1975-ben a püspöki karon belül Kacziba József győri apostoli adminisztrátort a kar központi feladatainak ellátásával bízták meg.

A II. Vatikáni Zsinat lehetővé tette a konferenciák állandósulását. Az 1983-as Egyházi Törvénykönyv szerint: „A konferencia állandó intézmény: valamely ország vagy egy bizonyos terület püspökeinek egyesülése. Benne ezek a püspökök egyes lelkipásztori feladataikat gyakorolják területük Krisztus-hívői érdekében, annak a nagyobb jónak előmozdítására, amit az embereknek az egyház ad.”²⁸

A püspöki konferenciának meg kellett alkotnia saját szabályzatát, amelyet a Szentszék hagyott jóvá. A konferenciának elnököt kellett választania, titkárt jelölnie és állandó tanácsot létrehoznia. Évente egyszer kötelesek teljes ülést tartani, amelynek anyagát a Szentszékhez küldik fel.

²⁷ BEKE M. (szerk.), *Esztergomi érsekek 1001-2003* (Budapest 2003).

²⁸ *Az egyházi törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerkesztette, fordította, magyarázatot írta ERDŐ P.; Budapest 1985) 450. kán.

²⁹ ERDŐ P., *Egyházjog* (Budapest 2003, 3. átdolg., bőv. kiadás) 337-345.

A konferencia tagjai a megyéspüspökök, a velük jogilag egyenlő püspökök és koadjutorok. Nekik van a teljes ülésen döntési joguk és a határozathoz kétharmados szavazat szükséges. A szabályzatok azt is előírják, hogy segédpüspök sohasem lehet elnök. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szabályzatát 1990-ben hagyta jóvá a Püspöki Kongregáció, amelynek kiegészítő szabályzata 1994-ben készült el. Ez utóbbi a kihirdestről szól.²⁹

Érdekes helyzet állt elő hazánkban, amikor Paskai László 1986-ban Lékai László bíboros, prímás halála után mint kalocsai koadjutor érsek a kar szabadon választott elnöke lett. Paskai László 1987-ben kapta meg a kinevezést az esztergomi érseki székre és maradt a püspöki kar elnöke. Miután elkészült a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia szabályzata, a konferencia élt a szabad választás lehetőségével, és 1990-ben Seregély István egri érseket választotta meg elnöknek, amely tisztséget három lusztrumon keresztül töltötte be. A 2005. szeptemberi püspöki konferencián Erdő Péter bíboros prímást (2003-) választotta elnöknek, így az elnökség visszakerült az esztergomi érsek személyéhez. 1989-ben a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkársága vette át az Actio Catholica feladatát, amely ezentúl állandó intézmény lett. Első titkára Várszegi Asztrik püspök, pannonhalmi főapát. Tőle 1992-től Ternyák Csaba vette át a tisztséget, aki azóta egri érsek. Jelenleg Német László áll a titkárság élén.

Lelkipásztori szempontból fontosnak számít, hogy a boldoggá avatásokkal az egyház új példaképeket nyújt. Ezeknek sorát Apor Vilmos győri püspök (1941-1945) nyitotta meg, aki a szovjet katonák ellenében, a várba menekült nők védelmében ontotta vérért. A püspök vértanú emlékezetét a boldoggá avatás után is ápolják. Batthyány-Strattmann László herceget, a híres szemorvost 2003-ban avatták boldoggá és az orvosok új patrónusa lett. Az egyház több személy boldoggá avatását készítette elő, akiknek kanonizációja folyamatban van.

Az egyéttörvendezésnek lehetünk tanúi, amikor az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye pünkösdi majális rendez – 1994 óta minden évben – Máriaremetén, ahol az egyházközségek főpásztorokkal együtt ünnepelnek. Minden egyházmegye törekszik kapcsolattartásra híveivel ilyen kötetlen formában is. Országos ünnepség volt 1996-ban, amikor egy éven át készült az egyház Szent Adalbert halálának 1000. évfordulójára. Az ünnepelés több ország részvételével és helyszínén történt, mindenütt, ahol Szent Adalbert életében megfordult. 2000. január 1-jén, bekapcsolódva az egyetemes egyház ünnepelésébe, a magyar egyház is meghirdette a jubileumi Szentévet a Szent István bazilikában. Az ország Európai Unióba

lépése után rendezett közép-európai katolikus találkozón, 2004 májusában Mariazellben a népek zarándoklatán (*Walfahrt der Völker*) több ezer hívő vett részt, hogy együtt imádkozzon a kiengesztelődés jegyében a közös Európa felépítéséért.

A második világháború után nem sikerült megsemmisíteni a papságot, nem lehetett teljesen elszakítani Rómától. Az egyház, ha megfogyatkozott is, a „szent maradék”-kal újra építkezik.